

2019

SOSIÁLA MEDIAT

FÁDDÁÁVNNAS
5.-7. CEHKIIDE

VAHKKU 6

SEX^GPOLITIKK

Seksuála ja eatnánan dearvvašvuoda ja vuoigatvuodaid searvi

SISDOALLU

OVDAŠÁTNÍ	3
HÁRJEHUSAT	4
1. ONLINE.....	5
2. DILEMMAT NEAHTAS.....	6
FÁKTÁÁRKKAT: LÁGAT JA RIEVTTIT	10
HÁRJEHUSAT	16
3. RÁJIT JA LOAVKAŠUHTTIMAT	18
4. NEAHTTAJIERBMI.	19
5. PRIVÁHTAEALLIN SOSIÁLA MEDIAIN.	20
6. GIVSSIDEAPMI NEAHTAS.....	21
7. LOAKTIN SOSIÁLA MEDIAIN.	22
8. MAID LEAT MII OAHPPAN?	23

Vahkku 6 © Seksa ja Politihkka, 2019

Lea lohpi kopieret oahpahusa váste go čujuha gálduide

ISBN nr. 978-82-93214-73-1

Sisdoallu: Sex & Samfund ja Sex og Politikk

Seksa ja Politihkas leat buot vuoigatvuodat Vahkku 6 -konseptii ja -ávdnasiidda Norggas,

nu movt sohppojuvvon Sex & Samfundain

Layout: Sex & Samfund. Ođasmahttimat ja Norgga veršuvdna: Kord

Govva: Pernille Skanderup ja Lars Nybøll

Norgga ávdnasiid leat Oahpahusdirektoráhtta ja Dearvašvuodadirektoráhtta ruhtadan

OVDASÁTNI

Ulbmil Vahku 6 -oahpahasávdnasiin lea movttiidahttit buori ja ollislaš seksualitehta oahpahussii. Jurdda oahpahasávdnasiin lea ahte don guhte oahpahat galggat friddja beassat válljet daid hárhjehusaid maid háliidat atnit luohkás – iežat árvoštallamiid mielde ohppiid dárbbuid dáfus, oahpahusa mihttomeari ektui ja man olu ieš ollet áiggi dáfus. Fáddáávnas boahá gaskadási vuoddoávdnasis lassín, ja válljet ieš anát go daid sierra vai ovttas.

Dát fáddáávnas lea dan birra movt gaskadási mánát atnet sosiála mediaid. Ulbmil lea veahkehit mánáid šaddat jurddašeaddji ja kritihkalaš Interneahtta ja sosiála media -geavaheaddjin, ja nannet mánáid loaktima ja doaibmagelbbolašvuoda neahtas. Ávdnasa hárhjehusaiguin barget oahppit váttisvuodaiguin ja dilemmaiguin mat leat neahtas, jurddašit daid birra ja digaštallet movt daiguin sáhtášii dahkat.

Lea maid dehálaš ahte oahppit oahpásnuvvet iežaset rivttiide, ja ohppet mii lea lobálaš ja lobiheapme. Dan dihte berre čatnat mánáidkonvenšuvna dán fáttá bargui. Dasa lassín leat mis maid Barnas Juristta rávvagat mielde.

Mii ávžžuhit ahte álgohárhjehussan divttát ohppiid digaštallat dilemmaid nu ahte it mital lágaid birra, ovdal go besset oahpásnuvvat lágaide ja sáhttet daid atnit iežaset mearrádusain ja ákkastallamiin. Ane áinnas áigequovdilis media- dahje skuvlaáššiid vuolggasadjin digaštallamiidda.

Lihku oahpahasain!
Dearvvuodaiguin Seksa ja Politihkka

SEKSA JA POLITIHKA BIRRA

SEKSA JA POLITIHKA BIRRA
Saksa ja politihkka – seksuála ja eatnánan dearvvašvuoda ja vuoigatvuodaid searvi lea organisašuvdna mii bargá nannet ja oahpahit seksuála ja eatnánan dearvvašvuoda ja vuoigatvuodaid (SEDV) birra, sihke Norggas ja riikkaidgaskasaččat.

Loga eanet Seksa ja Politihka birra
neahttasiiddus www.sexopolitikk.no

GO MÁNÁIDSKUVLAOAHPPIT LEAT NEAHTAS

Mii diehtit olu oahppit oidnet porno árrat eallimis ja dan dihte oaiivildit mii ahte dan fáttá birra ferte hupmat jo gaskadásis. Movt mánát reagerejit go oidnet porno neahtas, rievddada. Muhtumiid mielas lea unohas ja balddihahtti, ja earáid mielas ges gelddolaš.

- Mital rahpasit ohppiide ahte ii dárbbáš heahpanit hupmat dán fáttá birra. Mital čielgasit ahte porno lea ráhkaduvvon rávisolbmuide, iige mánáide.
- Mital čielgasit ahte olu maid sáhtta oaidnit leat dušše filbmagoansttat ja badjelmearálaš láhtten.
- Mital čielgasit ahte oahppit berrejit hupmat muhtin rávisolbmuin jus oidnet juoidá balddihahtti dahje unohasa neahtas.
- Geahča maid sierra bargobihá porno birra gaskadási vuoddoávdnasis.

HÁRJEHUSAT

1. ONLINE FILBMA

ULBMILJOAVKU

➔ 5.–7. ceahkki

MIHTTOMEARRI

➔ Oahppit galget sáhttit oassálastit ságastallamii digitála givssideami ja loaktima birra.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

➔ Digitála gálggat

GEALBOMIHTTOMEARRI

- ➔ Atnit interneahtha ja sosiála mediaid dohkálaččat.
- ➔ Sáhttit jurddašallat ehtalaččat ja máhttit árvoštallat interneahtha ja sosiála mediaid gulahallan- ja diehtajuohkinkanálan.

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI
45 minuhta

REAIDDUT

"Online"-filbma neahttasiiddus
<https://sexogpolitikk.no/seksualundervisning/filmer/>

ČILGEHUS

Oahpaheaddji ráhkkanahttá luohká hárbjehussii. Oahpaheaddji čilge ahte dán hárbjehusa fáddá lea jurddašit movt neahtha ja sosiála mediat sáhttet leat oadjebas ja buorit báikkit. Luohkká geahččá "Online"-filmma ovttas. Dasto juhkkjuvvu luohkká joavkkuide main leat 3-4 ohppiin juohke joavkkus. Joavkkut galget digaštallat čuovvovaš gažaldaga:

- Mii nuoraid mielas filmmas lea buorre sosiála mediain?
- Makkár váttisvuodaid namuhedje nuorat sáhttet leat sosiála mediaiguin?
- Makkár buorit neavvagat ja jurdagat ledje nuorain filmmas sosiála media -geavaheami birra?

Čuovvulehpet joavkobarggu ságastallamiin luohkás. Oahpaheaddji sáhtta atnit čuovvovaš gažaldagaid vuodđun.

- Mii din mielas lea buorre leat neahtas?

- Mii din mielas lea buorre leat sosiála mediain?
- Mii din mielas sáhtta leat váttis neahtas?
- Mii din mielas sáhtta leat váttis sosiála mediain?
- Maid olmmoš sáhtta dahkat jus lea dahkan juoidá neahtas maid gáhtá?
- Makkár ovdamunit leat das ahte hupmat iežas váhnemiiguin dan birra maid bargá sosiála mediain?
- Makkár heajos bealit sáhttet leat das ahte hupmat iežas váhnemiiguin dan birra maid bargá sosiála mediain?
- Makkár eará rávisolbmuiguin sáhtta hupmat váttisvuodaid birra mat leat sosiála mediain?
- Maid dii jurddašehpet dan birra ahte mitalit juoidá persovnnalaččat iežas birra sosiála mediain?
- Makkár buorit rávvagat ja jurdagat leat dis neahtha ja sosiála media -geavaheami birra?

TIPSAT OAHPAHEADDJÁI

Filmma lassin sáhtta luohkká vel geahččat Redd Barna filmmažiid mat leat sin YouTube-kanálas "nettvett".

Liigebihtta maid sáhtta čatnat fágaide nugo matematihkkii lea ohat statistihkaid ja guorahallamiid Norgga mánáid birra ja neahttageavaheami birra, ja buohtastahttit loguid. Típsa: Geahčes Redd Barna neahttasiidduid.

www.reddbarna.no/vaart-arbeid/barn-i-norge/nettvett

2. DILEMMAT NEAHTAS

NJEALLJE ČIEGA

ULBMILJOAVKU

➔ 5.–7. Ceahkki

MIHTTOMEARIT

- ➔ Oahppit galget oaiviliid buktit dakkár dilemmaide mat neahtas sáhttet čuožžilit.
- ➔ Oahppit galget sáhttit ságastallat ovdamuniid ja heajos beliid birra iešgudetlágan doaibmamolssaeavttuin.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

➔ Sámegeiella ja digitála gálggat.

GEALBOMIHTTOMEARIT

- ➔ Atnit neahttajierpmi ja čuovvut personsuodjalusa njuolggadusaid interneahtas ja sosiála mediain.
- ➔ Muitalit ja ákkastallat iežas oaiviliid ja čájehit respeavtta earáid oaiviliidda.

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI

15 minuhta juohke dilemmai

REAIDDUT

Bargoárka dilemmaiguin

ČILGEHUS

Oahpaheaddji álggaha muitalit luohkkái hárrjehusa bargovuogi birra. Dat lea erenoamáš dehálaš jus oahppit eai leat ovdal bargan dákkár hárrjehusaiguin. Oahppit galget diehtit:

- Ahte hárrjehusa ulbmil lea hárrjehallat oaivildit juoidá – dalle maid jus eahpida.
- Ahte ii leat ulbmil ahte buohkat galget leat ovttaoaivilis, muhto baicca iskat iešgudetlágan vugiid movt dahkat.
- Ahte oahppit eai galgga cuiggodit guhtet guimmiideaset válljemiid.

Hárrjehus álggahuvvo dainna ahte oahpaheaddji lohká ovttá dilemma ohppiide. Oahppit galget dasa movt olmmoš sáhttá dahkat juste dan dihto dilálašvuodas. Oahpaheaddji merke njeallje saji lanjas; 1, 2, 3 ja 4. Juohke sadji ovdasta ovttá doaibmamolssaeavttu maid oahpaheaddji manjel lohká ohppiide. Go oahpaheaddji lohká ovttá doaibmamolssaeavttu, de čuoččaha dan sadjái mii ovdasta dan konkreta doaimma. Dasto čuoččastit oahppit dan sadjái mii sin mielas čilge buoremus doaibmamolssaeavttu. Oahpaheaddji mearrida galget go oahppit mannat sajiide dadistaga go lohká daid

vai galget go álggos guldalit molssaeavttuid ja de válljet dan saji mii sin mielas lea buoremus. “Mearrit ieš” -sadjí lea mielde juohke bargobihtás ja lea daid ohppiide geaid mielas dat eará molssaeavttuid eai leat doarvái buorit, ja geat háliidit ieža evttohit juoidá.

Eará vuohki čadahit hárrjehusa lea ahte oahppit ožžot summal ovttá logu gaskkal ovttá ja njealji. Oahppit galget čuoččastit dan čihkii dahje sadjái mii gullá sin nummárii. Sii galget dál humadit unnit joavkkuin main leat 2-3 oahppi juohke joavkkus, ja joavku galgá soahpat makkár ovdamunit ja heajos bealit daid iešgudetlágan vástádusain leat maid oasseváldit vástidit. Dasto jearahallá oahpaheaddji joavkkuid luohká ovdas ja jearrá maid sii jurddašit ja makkár argumeanttat sis leat.

Go leat digaštallan dan, de galgá oahpaheaddji sihtat ohppiid jurddašit guđemuš vástádus sin mielas lea buoremus. Eai dárbbas vázzit eará sadjái, muhto dušše oanehaš jurddašit gažaldaga birra. Oahpaheaddji sáhttá maid jearrat lea go oktage gii háliida muitalit guđemuš čihkii sii sáhtáše čuoččastit ja man dihte. Hárrjehus joatká boahte ovdamearkkain. Mii ávžžuhit ahte geahččalat moadde dilemma dán bargobihtás, ovdal go

joatkkát boahte bargobihtáin mas sii oahpásnuvvet lágaide ja rivttiide. Manjel sáhttibehtet máhccat dán bargobihtái ja digaštallat eanet dilemmaid, ja maid digaštallat ovdalaš dilemmaid odđasis. Leat go rievvdadan oaiviliid? Leat go earálgán ákkat?

TIPSAT OAHPAHEADDJÁI

Jus oahppit juohkásit hui iešgudetládje dahje okta čiehka báhcá guorosin, de sáhttá oahpaheaddji čuoččastit dan čihkii mii soaitá leat guoros dahje mas leat unnimus oahppit. Jus dat geavvá, de ferte oahpaheaddji áicat daid ohppiid geat lea unnitlogus positiivvalaččat. Jus lea čiehka mas lea dušše okta oahppi, de čuoččaha oahpaheaddji dan čihkii ovttas dainna ohppiin ja jodiha loahpa oahpahusa das. Oahpaheaddji sáhttá maid ieš ráhkadit iežas dilemmaid mat leat njuolga čadnojuvvon áigequovdilis hástalusaid dahje dábálaš hástalusaid maid oahppit sáhttet vásihit sosiála mediain.

BARGOÁRKA 1

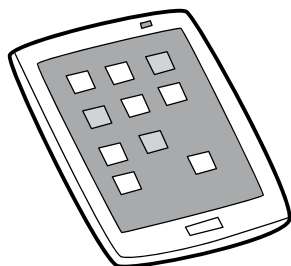
DILEMMAT NEAHTAS

DILEMMA A

Rabia lea ráhkadan Instagram-profiilla. Son lea almmuhan gova aldis go lea odda oanehis báidi nalde. Okta Rabia Instagram-čovvuin čállá govvi: "Don leat lusttuheapme ja hálbi."

Maid Rabia sáhtta dahkat?

1. Rabia sáhtta vástidit su Instagram-čovvui ahte su mielas lea fasti dieinnalágiin kommenteret su gova.
2. Rabia sáhtta sihkkut gova.
3. Rabia ii dárbbas beroštit kommentáras.
4. Eará vejolašvuodat.

DILEMMA B

William ja okta olmmái sus leaba guhkit áiggi hástalan nubbi nuppi. Ovtta beaivve hástala Willama olmmái su ja lohká ahte William ii goit duostta sáddet gova iežas cissaskruvas Sárái gii vázzá seamma luohkás. William govve cissaskruva ja sádde Sárái. Nuppi beaivve čálligohtet mángasat Williama luohkás sutnje ahte son lea nuoski ja lusttuheapme. William fuomáša ahte Sárá lea sádden dan gova buohkaide luohkás.

Maid William sáhtta dahkat?

1. William sáhtta átnut Sárás ándagassii go sáddii gova sutnje.
2. William sáhtta hupmat muhtin oahpaheddjiin dan birra mii lea geavvan.
3. William sáhtta iežas váhnemiiguin hupmat dan birra mii lea geavvan.
4. Eará vejolašvuodat.

DILEMMA C

Mathias ja Sebastian leaba suhtadan skuvllas. Mathias oažžu dieđu Sebastianas go olle ruoktot skuvllas. Dieđus čuožžu: "Don in leat mihkkege, don liiggošit dušše jápmi!"

Maid Mathias sáhtta dahkat?

1. Mathias sáhtta hupmat iežas váhnemiiguin dieđu birra.
2. Mathias sáhtta ringet Sebastianii ja hupmat sinna dan dieđu birra, ja sáhttiba hupmat dan birra ahte lea lobiheapme goddináitagiid sáddet.
3. Mathias sáhtta hupmat muhtin oahpaheddjiin dan birra.
4. Eará vejolašvuodat.

Joatká boahhte siiddus

BARGOÁRKA 1

DILEMMAT NEAHTAS

DILEMMA D

Silja lea álgán odđa luohkkái. Son lea suhtadan muhtumiiguin luohkás. Silja fuomáša ahte earát luohkás leat ráhkadan Facebook-joavkku man namma lea: "Mii geat vašuhit Silja".

Maid Silja sáhhtá dahkat?

1. Silja sáhhtá mitalit luohkkái ahte sus lea váivi go leat ráhkadan Facebook-joavkku.
2. Silja sáhhtá hupmat iežas ovddeš olbmáiguin dan birra.
3. Silje sáhhtá hupmat iežas váhnemiiguin dan birra.
4. Eará vejolašvuodat.

DILEMMA E

Bilal spille dávjá dihtorspillaid iežas skuvlaoappáiguin ja -vieljaiguin go ollejit ruoktot skuvllas ja astoáigedoaimmain. Sii lávejit čálašit ja Skypes humadit spilledettiin. Lea hui somá, muhto Bilala mielas leat dat earát dávjá hui hilbadat nubbi nuppiin ja dadjet fasttes dinggaid, maddái earáid birra sin luohkás geat eai spille.

Maid Bilal sáhhtá dahkat?

1. Bilal sáhhtá dadjat sidjiide geaiguin spille ahte galget heaitit hilbbohállamis earáiguin.
2. Bilal sáhhtá hupmat iežas váhnemiiguin dan birra.
3. Bilal ii dárbbas dahkat maidege – eai sii huma su birra.
4. Eará vejolašvuodat.

DILEMMA F

Ovttá beaivve go Oskar lea skuvllas hivssegis, de njáhkot guokte nieiddaža su luohkás hivssegii ja govvejit su mobiillain. Oskara mielas dat lea issoras heahpat, ja ballá maid nieiddat áiguba dahkat dainna govain.

Maid Oskar sáhhtá dahkat?

1. Oskar sáhhtá sihtat nieiddaid sihkkut gova.
2. Oskar sáhhtá hupmat iežas váhnemiiguin.
3. Oskar sáhhtá hupmat iežas oahpaheddjiin.
4. Eará vejolašvuodat.

Joatká boahnte siiddus

BARGOÁRKA 1

DILEMMAT NEHTAS

DILEMMA G

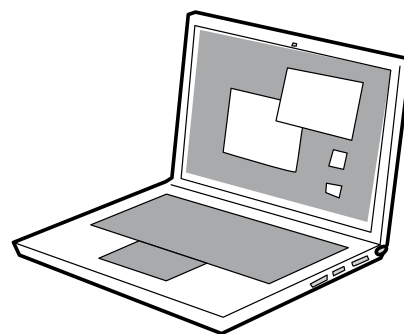
Ali váhnemat fuolastuvvaba hirmosit dainna maid son homme nehtas.

Soai ballaba ahte juoga unohas sáhtta geavvat suinna – ovdamearkka dihte ahte muhtin rávisolbmot čállet sutnje seksa birra.

Dan dihte leaba mearridan ahte Ali galgá mitalit sudnuide maid son homme nehtas, ja soai fitnaba dávjá ieža maid iskame. Ali mielas lea dat hui suhttadahtti, go son ii hálit su váhnemat galgaba diehtit visot maid son earáiguin čálaša.

Maid Ali sáhtta dahkat?

1. Ali ii sáhte dahkat maidege, go su váhnemiin lea riekti iskat maid son homme.
2. Ali sáhtta geahččalit čilget iežas váhnemiidda ahte eaba dárbbas nu ballat.
3. Ali sáhtta fitnat internehtas eará sajiin go ruovttus, vai bálle ráfis.
4. Eará vejolašvuodat.

DILEMMA H

Máhtte liiko spillet dihtorspillaiguin go lea nuoraidviesus. Son spille dávjá Andreasiin ja Muhammediin. Andreas ja Muhammed huikiba oalle jitnosit spilledettiin. Soai čearguba ovdamearkka dihte “biru spidnii” ja “mun biru gottán du”. Máhtte ii liiko go čearguba ja gárrudeaba.

Maid Máhtte sáhtta dahkat?

1. Máhtte sáhtta jearrat Andreasis ja Muhammedis eabago sáhte spillet nu ahte eaba huikke?
2. Máhtte sáhtta heaitit spillemis dihtorspillaid nuoraidviesus ja hommet juoidá eará.
3. Máhtte sáhtta hupmat muhtin rávisolbmuin nuoraidviesus.
4. Mearrit ieš maid Máhtte sáhtta dahkat.

DILEMMA I

Sára lea vuojadanhállas luohkáin. Miriam govve Sára iežas mobiillain go lea álás molssodanlanjas. Sára ballá maid Miriam áigu dahkat su govain.

Maid Sára sáhtta dahkat?

1. Sára sáhtta hupmat Miriamin ja sihtat su sihkkut gova.
2. Sára sáhtta mitalit oahpaheaddjái mii lea geavvan ja bivdit oahpaheaddji sihtat Miriamiin sihkkut gova.
3. Sára sáhtta hupmat iežas váhnemiiguin dan birra.
4. Mearrit ieš maid Sára sáhtta dahkat.

FÁKTÁÁRKA

LÁGAT ja RIEVTTIT

LEAT GO GULLAN MÁNÁIDKONVENŠUVNNA BIRRA?

Norggas don adnot leat mánnán gitta dassázi go deavddát 18 jagi. Mánáidkonvenšuvdna lea vuosttaš riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodakonvenšuvdna mii addá mánáide olmmošvuoigatvuodaid dan dihte go sii leat mánát, ja sis lea riekti erenoamáš suodjalussii. Norga lea okta dain stáhtain mii lea čuovvolan mánáidkonvenšuvnna ja geat leat geatnegahtán doahttalit dan mii das čuožžu.

Ovdamearkkat muhtin vuoigatvuodaide mat sáhttet leat áigequovdilát go digaštallat njuolggadusaid ja vuoigatvuodaid mat gustojit nehttii ja sosiála mediaide:

- *Buot mánáin lea riekti oažžut iežaset rivttiid almma vealaheami haga.*
- *Buot mánáin lea riekti suodjalussii, earret eará veahkaválddálašvuoda ja seksuála illasteami vuostá.*
- *Buot mánáin leat ovttalágan rievttit.*
- *Buot mánáin lea sátnefridjovuhta ja riekti priváhtaeallimii.*

Eai oro buohkat muitime ahte mánáin maid lea riekti personsuodjalussii ja priváhtaeallimii. Mánáidkonvenšuvdna nanne dan:

Artihkal 12 – Mánáin lea riekti muitalit iežaset oaiviliid buot áššiin mat sidjiide gusket, ja sin oaivilat galget deattuhuvvot.

Artihkal 16 - Máná ii galgga vásihit ahte su priváhtaeallin vuorjahuvvo soaitáhagas, ii ge lobihemiid. Galgá suodjaluvvot ahte gudni ja beaggin ii fallehuvvo lobihemiid.

Dat mearkkaša ahte lea dehálaš ahte eai rávisolbmot, eai ge eará mánát almmut beare olu ja loavkašuhhti govaid mánáin, ja ahte lea dehálaš álo jearrat mánás ovdal go juohká govaid.

Loga eanet Mánáidkonvenšuvnna birra dás: www.barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen

*Buot mánáin lea riekti
veahkkái jus leat vásihan
juoidá mii lea váttis ja vahát.*

ON:a mánáidkonvenšuvdna

MÁNÁIDÁITTARDEADDJI ÁIMMAHUŠŠÁ MÁNÁID RIVTTIID

Mánáidáittardeaddji lea mánáid ja nuoraid ovddasteaddji, ja das lea ovddasvástáduš ahte mánáid ja nuoraid oaivilat ja rievttit váldojuvvojit vuhtii.

Mánáidáittardeaddji deháleamos bargu lea gozihit ahte sii gudet mearridit Norggas čuvvot Mánáidkonvenšuvnna. Láhka mánáidáittardeaddji birra muitala movt Mánáidáittardeaddji galgá bargat.

“Spør Barneombudet” lea Mánáidáittardeaddji jearranbálvalus mánáide ja nuoraide vuollel 18 jagi. Doppe sáhtát earret eará jearrat iešgudetlágan sosiála mediaid ahkemeriid birra. Rávisolbmot fertejit sáddet e-boastta deike: post@barneombudet.no.

www.barneombudet.no/spor-barneombudet/

I BESTE MENING

ON:a mánáidkonvenšuvdna cealká ahte buohkain lea riekti ahte sin priváhtaeallin ja bearašeallin, sin ruoktu ja sin čálašeapmi respekterejuvvo. Das čuožžu maid ahte dus lea riekti dadjat iežat oaivila ja gullojuvvot. Dat mearkkaša ahte mánáid ja nuoraid oaivilat iežaset personsuodjalusa birra leat dehálaččat. Jus don ovdamearkka dihte it hálit ahte du váhnemat almmuheaba govaid dus sosiála neahttabáikkiide, de berreba soai respekteret.

Diehtobearráigeahčču lea ráhkadan nevvodangihppaga mánáidgovaid birra neahtas man namma lea “I beste mening”. Das gávdnet mánát ja váhnemat gustojeaddji njuolggadusaid, buriid neavvagiid ja dieđu.

Loga eanet dáppe: www.datatilsynet.no.

DON MEARRIDAT

“Don mearridat” lea neahttaresursa personsuodjalusa ja neahttajierpmi birra mánáide ja nuoraide gaskal 9 ja 18 jagi. Ulbmil dainna lea ovddidit dihtomielalašvuoda, árvoštallama ja máhtu personsuodjalusa birra ja daid válljemiid birra maid nuorat dahket digitála mediain.

“Don mearridat” lea Oahpahusdirektoráhta ja Diehtobearráigeahču ovttasbargoprošeakta.

www.dubestemmer.no

FÁKTÁÁRKA

LÁGAT JA RIEVTTIT

BUORRE DIEHTIT! MII LÁGAS ČUOŽŽU?

Interneahtta ja sosiála mediat sáhttet leat hui suohttasat, ja sáhtta leat buorre reaidu mainna juogát dirggaid maid leat bargan dahje dirggaid maid liikot iežat bearrašiin ja olbmáiguin. Liikká berrejit buohkat jurddašit maid sii almmuhit, ja makkár váikkusat das sáhttet leat. Jus áiggut juohkit govaid iežat olbmáin neahtas, de fertet álggos jearrat sis lea go ortnegis. Seamma guoská maid jus áiggut earáide sáddet gova muhtin iežat olbmáin. Go olmmoš lea vuollel 15 jagi de leat váhnemat geat galget dohkkehit ahte dus almmuhuvvojit govat. Huma iežat váhneimiiguin mii sudno mielas lea ortnegis ahte almmuhuvvo ja juhkkjuvvo.

Dus lea riekti ii miedihit ahte govat ja filmmat dus ja eará dieđut du birra almmuhuvvojit internehtti. Dus lea maid riekti sihtat sihkkut govaid ja dieđuid eret interneahtas. Givssideapmi interneahtas lea maid givssideapmi, muhto sáhtta leat váddáset fuomášit go sáhtta leat nu čihkosis ja muhtomin maid anonyma. Givssideapmi neahtas lea liikka duođalaš go eará givssideapmi. Lea dehálaš mitalit soapmásii gii sáhtta neavvut du maid galggat dahkat.

Iskka iežat heivehemiid (innstillinger) sosiála mediain. Man olu das maid almmuhat sáhttet earát maid go dušše du olbmát oaidnit? Lea dehálaš jurddašit ahte jus dus lea almmolaš profiila, de sáhttet buohkat oaidnit ja vurket govaid maid don almmuhat. Olu sosiála mediain nu go Facebookas, Instagrammas ja Snapchattas lea 13 jagi ahkemearri. Iskka ahkemearri jus áiggut ráhkadit geavaheadđji, ja vuordde dassáži go leat deavdán 13 jagi jus ahkemearri lea nu. Jus dus lea profilasiidu mas lea beassansátni, de lea jierpmálaš čiegadit beassansáni earáide. Ale ane seamma beassansáni buot siidduide maid adno beassansátni.

Interneahtas sáhtta deaivat olu eará olbmuid. Eatnasat leat smáđáhkásat ja siivot, muhto dakkár siidduin main ii dárbbas čállit olles iežas nama, de it sáhte áibbas sihkkarit diehtit geainna don humadat. Eai buohkat leat geat sii lohket sii leat.

GÁLDUT

Barnas Jurist.
Geahča maid www.ensnap.no

BARNAS JURISTA BIRRA

Barnas Jurist fállá nuvttá ohcandoaimma ja riekteveahki mánáide ja nuoraide geat leat gitta 25 jahkásaččat. Barnas Jurist sáhtta veahkehit áššiin givssideami, dárbbaslaš dearvvašvuodaveahki, mielváikkuhanrievtti, NAV-rivttiid jna. oktavuodas.

Telefodna: 22 41 22 40
e-boasta: post@barnasjurist.no
www.barnasjurist.no

EN SNAP

“EN SNAP” lea kampánja maid Barnas Jurist ovtta earáiguin lea ráhkadan. Kampánja ulbmil lea mitalit nuoraide gaskal 13 ja 17 jagi sin vuoigatvuodaid birra neahtas, ja dat lea lobihis seksuála govaid juohkima birra sosiála kanálain nu go Snapchattas.

Loga eanet: www.ensnap.no.

BARNAS JURISTTA CAVGILEAPMI:

Leage várrogas maid juogát neahtas, jeara álo lobi jus juogát dieđuid dahje govaid earáin go dus alddát.

Joatká boahhte siiddus

FÁKTÁÁRKA

LÁGAT JA VUOIGATVUOĐAT

LEA GO EARÁIN LOHPI HÁDDJET GOVAID MAID MUN LEAN SÁDDEN?

- Jus oktage háddje dus álásgovaid dahje eará intiima govaid lobi haga, de sáhttet sii ránggáštuvvot dan geažil. Dat guoská beroškeahhtá leat go ieš sádden daid govaid sutnje vai lea go dat olmmoš gávdnan daid govaid go lea hacken du mobiili dahje dihtorii.
- Almmuhit govaid, filmmaid dahje eará dieđuid mat sáhttet almmuhit, duolbmut dahje loavkašuhttit su geasa dat gusket, lea priváhtaeallima ráfi loavkašuhttin, ja ránggáštuvvo Ránggáštuslága § 267 mielde. Dat guoská ovdamearkka dihte álásgovaid háddjemii. Sáhtta ránggáštuvvot juogo sáhkuin dahje gitta 1 jagi giddagasain go dán mearrádusa rihkku.

Geahča olles lága: www.lovdato.no, Ránggáštuslága § 267 ja § 311

LOBIHEAPME HÁDDJET GOVAID LOBI HAGA

Dasa lassin lea lobiheapme háddjet govaid earáin jus son guhte lea govvejuvvon ieš ii suova. Lea nu beroškeahhtá leat go álásgovat vai áibbas dábálaš govat.

Vuoignaduodjelágas § 45c čuožžu ahte ii oaččo bidjat ja/dahje háddjet gova nehttii mas nubbe olmmoš oidno, ii ge čájehit dan almmolaččat, jus dan olbmo mielas ii leat ortnegis. Seamma guoská filmmaide.

Jus rihkku dán njuolggadusa, de sáhtta ránggáštuvvot sáhkuiguin dahje gitta 3 mánu giddagasain Vuoignaduodjelága § 54, vuosttaš laddasa bustáva b mielde. Dán váldonjuolggadusas leat muhtin spiehkasteamat. Earret eará lea lohpi almmuhit govaid dilálašvuodain mas dat mii dáhpáhuva lea dehálet go olmmoš/olbmot govás. Ovdamearkka dihte govat gehččiin konsearttas dahje spábbačiekčamis.

Geahča olles láhkateavstta: www.lovdato.no, *Åndsverksloven §45c første ledd bokstav b.*

VEAHKKI SIHKKUT:

1. Váldde oktavuoda dainna olbmuiin gii almmuhii dieđu
2. Váldde oktavuoda singuin geat jodihit neahttasiiddu
3. Váldde oktavuoda organisašuvnnaiguin dahje almmolaš orgánaiguin
4. Váldde oktavuoda politiijain

Slett.meg-neahttasiiddu lea nevvodanbálvalus dutnje gii leat loavkašuhthuvvon neahtas. Bálvalusas ii leat váldi sihkkut iige gáibidit ahte juoga sihkkovuvvo neahtas, muhto sáhtta veahkehit du oazžut oktavuoda singuin geat leat almmuhan dieđuid, dahje bálvalusaiguin gosa dieđut leat almmuhuvvon. Sii sáhttet maid veahkehit tehnikkalaččat ja neavvut movt buoremusat berre dahkat vai oazžu dieđuid sihkkovuvvot. Diehtosihtkarastinguovddáš Norsk Senter for Informasjonssikring jodiha Slettme.no.

www.slettme.no

PERSONSUODJALUS

Buohkat geat almmuhit persondieđuid neahtas (das oaivvilduvvojit dieđut ja árvvoštallamat maid sáhtta čatnat ovttaskasolbmui) galget álgovuolggalaččat vuhtiiváldit persondiehtolága. Dat guoská maid jus almmuhuvvo ruovttusiiddus dahje bloggá. Váldonjuolggadus lea ahte ii oktage oaččo almmuhit persondieđuid jus son gean birra dieđut leat, ii leat iešdáhtolaččat, dieđuid vuodul ja čielgasit dohkkehan dan, ja ahte dat dieđut maid almmuhuvvojit galget leat riehta ja ođasmahttojuvvon. Lobi sáhtta geassit ruovttoluotta vaikko goas.

Loga eanet dáppe: www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/hva-er-personvern/
Loga eanet persondiehtolága birra dáppe: www.lovdato.no

FÁKTÁÁRKA

LÁGAT JA RIEVTTIT – GAŽALDAGAT JA VÁSTÁDUSAT

GAŽALDAT:

Eadni váldá mu mobiilla! Eadni bágge mu addit sutnje beassansáni vai beassá oaidnit ja lohkat buot. Ii šatta riehta, go mu olbmát leat čállán munnje iežaset persovnnalaš váttisvuodaid birra, iige ovttasge leat riekti daid snuggat. Lea go eatnis lohpi? Son navdá sihtat operatevrra rahpat dan. Lea hoahppu!

– Nieida (15)

VÁSTÁDUS:

Hei, ja giitu go čálát midjiide. Du váhnemiin lea ovddasvástádus du ovddas gitta deavddát 18 jagi, ja soai galgaba fuolahit ahte duinna manná bures. Danin galgaba soai suodjalit du jus oaivildeaba juoga lea vahátlaš dutnje. Dan dihte sáhttiba ovdamearkka dihte jearrat du mobiilla beassansáni jus vároheaba ahte dagat juoidá mobiillas mii lea vahátlaš dahje várálaš dutnje dahje earáide.

Seammás lea mánáin riekti priváhtaeallimii. Nu čuožžu mánáidkonvenšuvnna 16. artihkkalis. Dan dihte eai sáhte váhnemat iskat ovdal go lea ágga ballat.

Dakkár ágga sáhtta leat ovdamearkka dihte ahte ballá don givssiduvvot, givssidat earáid, leat searvvis kriminála dahje eará duodalaš áššiin. De galgá son hupmat duinna dan birra ja čilget manne son ferte beassat oaidnit.

Mii ávžžuhit du hupmat iežat etniin albma ládje. Ung.no:s sáhtát lohkat eanet dan birra ahte goas du váhnemat sáhttet gáibidit du beassansániid.

Dearvvuodat mis Mánáidáittardeaddjis, barneombudet.no

UNG.NO

lea almmolašvuoda gulahallankanála nuoraide. Doppe gávnnat dieđuid iežat vuoigatvuodaid ja geatnegasvuodaid birra. Ung.no:ii čállet dávjá mánát ja nuorat geat leat čánehallan iežaset álás web-kámeras dahje Snapchattas. Muhtumat leat ožžon áitagiid ahte dat govat bohtet sáddejuvvot dahje čánehuvvot earáide. Lea dehálaš muitit ahte lea son gii háddje govaid gii lobihuššá, ii ge son gii lea sádden govaid. Loga eanet neahttajierpmi birra dáppe: www.ung.no/nettvett.

Ung.no-neahttasiidui čállet dávjá mánát ja nuorat geat leat čánehallan iežaset álás web-kámeras dahje Snapchattas. Muhtumat leat ožžon áitagiid ahte dat govat bohtet sáddejuvvot dahje čánehuvvot earáide. Lea dehálaš muitit ahte lea son gii háddje govaid gii lobihuššá, ii ge son gii lea sádden govaid. Sáhtát lohkat artihkkaliid neahttajierpmi birra dán siiddus: www.ung.no/nettvett

Gažaldat:

Hei muhtin lea hacken mu Snapchatta!! Mu oahppásat ožžot dakkár snáppaid: Gos don orut? Ja liikot go munnje!! Sii leat rievadan tlf-nummára, e-boastta ja buot! Balan ahte olbmot jurddašit mun lean áibbas jalla.

Vástádus:

Hei! Slettmeg.no-neahttasiiduin eai leat buot váttisvuodaide čállán čovdosiid. Mun ávžžuhan du ringet sidjiide meannudan dihte ášši buoremus lági mielde. De beasat hupmat ráddeaduiin gii sáhtta gávdnat buoremus čovdosa dutnje, jus dasa gávdno čovddus. Nummár lea 991 29 392, ja ringenáiigi lea 12-17 mánnodagas duorastahkii.
Dearvvuodaiguin slettmeg.no ovttas ung.no:in.

MAID DON SÁHTÁT DAHKAT?

MAID SÁHTÁT DAHKAT JUS SOAMES LEA JUOHKÁN DU GOVA?

- Huma rávisolbmui geasa luohát, ovdamearkka dihte váhnemiin, oahpaheddiin dahje olbmáin.
- Jus dárbbášat rádi movt sihkkut juoidá neahtas, váldde oktavuoda siidduin Slettmeg.no.
- Čálaš Kors pá halseniin dahje Snakk om mobbingain. Sii áigot du veahkehit, don sáhtát luohttit sidjiide ja sii leat rávisolbmot geat eai sáhte oaidnit gii don leat.
- Siđa sin geat leat juohkán gova sihkkut dan iežaset telefovnnain, dihtoriin ja buot eará sajiin gosa leat vurken dan.
- Jus gova lea almmuhuvvon Facebookii, Instagrammii dahje eará sosiála mediaide, de sáhtát váldit oktavuoda siiddu eaiggádiin ja sihtat sihkkut gova.
- Váidde politiijaide. Sáhtát váldit oktavuoda Barnas Juristtain jus dárbbášat veahki vádit ášši, dahje jus leat gažaldagat lobiheames govvujuohkima birra.

Gáldut: www.ensnap.no, Barnas Jurist

MAID SÁHTÁT DAHKAT JUS MUHTIN LEA SÁDDEN DUTNJE GOVA SOAPMÁSIS EARÁS?

- Sihko gova iežat telefovnnas dahje dihtoris, ale ge juoge gova earáide.
- Siđa su gii sáddii dutnje gova dahkat dan seamma.
- Jus dieđát gii govas lea, leage buorre olmmái ja mital ahte ožžot gova dan olbmos, ja ahte dál leat sihkkon dan.
- Atte dan olmui vejolašvuoda árvvoštallat maid son áigu dainna áššiin dahkat.

Gáldut: www.ensnap.no, Barnas Jurist

MAID DON SÁHTÁT DAHKAT JUS LEAT JUOHKÁN MUHTUN EARÁ OLBMO GOVA?

- Sihko gova iežat telefovnnas dahje dihtoris.
- Siđa sin geaidda leat sádden gova sihkkut dan, ii ge juohkit earáide dan.
- Jus dieđát gii govas lea, leage buorre olmmái ja mital ahte ožžot gova dan olbmos, ja ahte dál leat sihkkon dan.
- Atte dan olmui vejolašvuoda árvvoštallat maid son áigu dainna áššiin dahkat.

Gáldut: www.ensnap.no, Barnas Jurist

Čujuhusat buriid vehkiide

- www.ung.no
- www.barnasjurist.no
- www.ensnap.no
- www.slettmeg.no
- www.barneombudet.no
- www.snakkommobbing.no
- www.dubestemmer.no
- www.konfliktraadet.no
- www.korspahalsen.no
- www.datatilsynet.no

Jus áiggut hupmat ovttainge

- Rukses Ruossa -telefovndna 800 333 21
- Alárbmatelefovndna 116 111
- Skuvlla dearvvašvuodadivššár
- Suohkana nuoraidbálvalus

HÁRJEHUSAT

A close-up photograph of two young women with long dark hair. They are both looking towards a silver smartphone held in the center. The woman on the left has a slight smile, while the woman on the right has a more neutral expression. The background is a bookshelf filled with books of various colors.

"Buot ohppiin lea riekti buori skuvlabirrasii."
Oahpahuslága kapihttal 9a

BARGOÁRKA 2

DILEMMAT NEAHTAS

DILEMMAT

Dilemmat leat ráhkaduvvon albma gažaldagaid vuodul mat lea vižžon neavvunsiiddus www.ung.no, muhto namat ja báikkit leat anonymiserejuvvon.

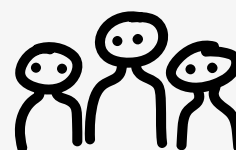

Bargobihtta

Juohke áidna dilemma. Juohke ovdamearkka maŋnel galgabehtet:

A. Gávnnahit geavvá go dilemmas mihkkege lobihemiid?

Á. Addit moadde buori rávvaga olbmui gii dilemmas jearrá gažaldaga.

1. VAŠŠISIIDU FACEBOOKAS

Kristiana luohkás lea muhtomin hui garra giella. Kristian lea ieš okta sis gii sáhtta njálmmaid. Son lea oallugiid mielas oalle muoseheapme. Dá ovtta beaivvi lei muhtin ráhkadan vaššisiiddu Facebookii man namma lea: "Buohkat mii geaid mielas Kristian H lea gáigi".

Maid Kristian sáhtta dahkat?

2. SEALGGEBEALHUPMAN

Astas ii leat Jodel-áppa, muhto oallugiin su luohkás lea. Ovtta beaivvi muitala okta olmmái ahte soames lea su birra čállán forumii, nu go ovdamearkka dihte: "Manne Asta lea buohkaid mielas čáppat – ii son goit leat fávdnát!" Asta mielas lea hirbmat unohas go muhtin čállá anonymat su birra. Son árvvoštallá viežžat Jodela iežas mobiilii vai beassá iskat maid earát čállet su birra.

Maid Asta sáhtta dahkat?

3. GOVAID JUOHKIN

Selma lea olbmástallan ovttain USA bártniin fargga jagi. Bárdni lea ráhkásnuvvan sutnje ja soai leaba šiehtadan "sextet" (álásgovaid sáddedit). Selma fuomáša ahte govat maid oažžu iežas USA-olbmás eai leat albma govat, muhto dakkárat maid neahtas lea viežžan. Buot Selma govat leat albma, ja son dovdá iežas bággejuvvon sáddet daid.

Maid Selma sáhtta dahkat?

Joatka boahpte siiddus

BARGOÁRKA 2

NEAHTTADILEMMAT

4. GOVAID JUOHKIN.

Petter lea 17 jahkásaš. Son lea deaivan ovttá luntta muhtin čálašansiiddus. Bárdni lea lohkan sutnje ahte son lea 16 jahkásaš. Soai leaba šiehtadan sáddet álásgovaid goabbat guoibmáseaskka. Petter sádde gova sutnje. Bárdni vástida ahte sus ii leat miella sáddet gova ruovttoluotta ja lohka ahte son duohtavuodas lea dušše 13 jahkásaš. Petter ballá ahte lea dahkan juoidá lobihemiid.

Maid Petter sáhtá dahkat?

5. GOVAID JUOHKIN.

William lea sádden gova ovttá nieidda cissaoaris iežas olbmáide. Govas ii oidno nieidda ámadadju. Dál ballá William ahte son lea dahkan lobihemiid.

Maid William sáhtá dahkat?

LEAT GO GULLAN UNG.NO BIRRA?

Ung.no:s sáhtát jearrat gažaldagaid ja oážžut vástádusaid. Ung.no lea almmolašvuoda gulahallankanála nuoraide. Doppe gávnnat dieđuid iežat vuogatvuodaid, vejolašvuodaid ja geatnegasvuodaid birra.

3. RÁJIT JA LOAVKAŠUHTTIMAT

JOAVKOBARGU JA LUOHKKÁSÁGASTALLAN

ULBMILJOAVKU

⇒ 5.–7. ceahkki

MIHTTOMEARIT

- ⇒ Oahppit galget máhttit čájehit ahte dihtet lágaid birra mat muddejit digitála gulahallama dan bokte go digaštallet ovdamearkka.
- ⇒ Oahppit galget máhttit digaštallat doaibmamolssaeavttuid maid sáhttet válljet dahkat go sii vásihit váttisvuodaid mat sáhttet čuožžilit digitála gulahallamis.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

⇒ Servodatfága

GEALBOMIHTTOMEARIT

- ⇒ Gávdnat ja viežžat servodatfágalaš dieđuid digitála gálduin, árvvoštallat gávdnosiid ja čuovvut neahttajierpmi- ja neahttaetihkkanjuolggadusaid.

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI

2 x 45 minuhta

REAIDDUT

Fáktáárka siidu 10-14
Bargoárka 2

ČILGEHUS

Oahpaheaddji álggaha bargobihtá go hupmá luohkáiin ahte makkár lágat ja njuolggadusat gustojit gulahallamii neahtas. Oahpaheaddji lohka Fáktáárka siidu 11-12 jitnosit luohkkái. Luohkká ságastallá guđemuš njuolggadusaid sii dihte ovdalaččas ja mat sidjiide ledje oddasat.

Dasto juohká oahpaheaddji luohká joavkkuide main leat 3-4 oahppi juohke joavkkus. Joavkkuin galget oahppit bargat dilemmain mii čilgejuvvo bargoárkkas 2. Oahppit galget:

- Gávnnahit leago dilemmas rihkkojuvvon láchka/juoga lobihemiid dáhpáhuvvan.
- Neavvut su gii ovdamearkkas jearrá gažaldaga ahte maid dat olmmoš sáhtta dahkat.

dilemmabarggu oktasaččat luohkkálanjas. Oahpaheaddji sáhtta atnit čuovvovaš gažaldagaid vuodđun.

- Movt leat joavkkut nevvon daid iešgudetlágan dilemmain?
- Mii lea ung.no?
- Mii dainna sáhtta leat gelddolaš ahte juohkit intiimagova?
- Makkár váttisvuodas sáhttet šaddat jus intiimagova juohká?
- Movt slettmeg.no sáhtta atnit?

Loaheas sii čoaškkáieasset

LEAT GO GULLAN UNG.NO BIRRA?

Ung.no – almmolašvuoda diehtujuohkinkanála nuoraide.

Ung.no:s gávnnat dieđuid iežat vuoigatvuodaid, vejolašvuodaid ja geatnegasvuodaid birra.

JEARA GAŽALDAGAI JA
OAČČO VÁSTÁDUSAI

UNG.NO

4. NEAHTTAJIERBMI

JOAVKOBARGU

ULBMILJOAVKU

➔ 5.–7. ceahkki

MIHTTOMEARIT

- ➔ Oahppit galget sáhttit digaštallat mii digitála gulahallamis lea buorre olmmošvierru.
- ➔ Oahppit galget sáhttit ovttaš čállit teavstta mii čilge buori olmmošvieru digitála gulahallamis.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

➔ Servodatfága ja digitála gálggat

GEALBOMIHTTOMEARIT

- ➔ Čállit servodatfágalaš teavsttaid relevánta fágatearpmaid ja mánggaid gállduid vuodul.
- ➔ Atnit neahttajierpmi ja čuovvut personsuodjalusa njuolggadusaid internehtas ja sosiála mediain.

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI
45 minuhta

REAIDDUT

Filbma "Redd Barna – Vis respekt" mii lea YouTube, ja artihkkalat Ung.no:s "nettvett"-fáttá vuolde.

ČILGEHUS

1) Čilge luohkkái ahte odne galgabehtet ohat njuolggadusaid ja šiehtadusaid mat dahket ahte olbmot humadit buriin vuogiin sosiála mediain.

2) Gehččet Redd Barna -filmma "Vis respekt" YouTube.

3) Luohkkáságastallan mas čuovvovaš gažaldagat leat vuoddu:

- Maid siidduid birra diehtibehtet gos sáhtta čálašit?
- Maid atnibehtet gos sáhtta čálašit?
- Mat siiddut leat buorit ja manne?
- Mat siiddut leat heittogat ja manne?
- Mat njuolggadusat leat din mielas buorit go čálaša?
- Makkár njuolggadusaid birra jurddašepet ovdal go čálašepet?

4) Juoge ohppiid joavkkuid main leat 3-4 oahppi juohke joavkkus. Oahppit galget gávdnat teavsttaid neahttajierpmi birra neahttasiiddus www.ung.no.

Joavku galgá čállit teavstta mii čilge buori láhttema čálašansiidduin ja muhtin álkes njuolggadusaid čálašansiidduide.

Gažaldagat maid sáhttet atnit vuoddu:

- Maid lea ortnegis earáide čállit?
- Maid ii leat ortnegis earáide čállit ja manne?
- Maid sáhtta dahkat vai čálašansiidduin ii givssiduvvo?
- Movt oazžu buori miellalagi čálašansiidduin?

4) Joavkkut ovdanbuktet iežaset teavsttaid earáide luohkás.

TIPSAT OAHPAHEADDJÁI

Luohkká sáhtta vel geahččet YouTube-filmmaža "Familien Stutleberg sier nei til sociale medier". Lea somás filmmaš eallima birra sosiála mediaid haga.

www.youtube.com/watch?v=E1Eas2mDuW8

5. PRIVÁHTAEALLIN SOSIÁLA MEDIAIN

FILBMA

ULBMILJOAVKU

➔ 5.–7. ceahkki

MIHTTOMEARIT

➔ Oahppit galget guorahallat makkár vejolašvuodat sis leat suodjalit iežaset priváhtaeallima sosiála mediain.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

➔ Digitála gálggat

GEALBOMIHTTOMEARIT

➔ Atnit neahttajierpmi ja čuovvut personsuodjalusa njuolggadusaid internehtas ja sosiála mediain.

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI

45 minuhta dahje 2 x 45 minuhta

REAIDDUT

Filmmat dáppe: www.sexogpolitikk.no/seksualitetsundervisning/filmer

ČILGEHUS

Oahpaheaddji ovdanbuktá hárbjehusa luohkkái. Hárbjehusa ulbmil lea oahpásnuvvat daid válljemiidda maid olmmoš sáhtá bidjat sosiála mediaide suodjalan dihte iežas priváhtaeallima.

Luohkká juhkkovuvvo unnit joavkkuide main leat 3–4 oahppi guđege joavkkus. Bealli ohppiin bargá “Privatliv på Facebook” -filmmain ja nubbe bealli ges filmmain “Privatliv

på Instagram”. Goappašat filmmat leat dáppe: <https://sexogpolitikk.no/seksualundervisning/filmer> Joavkkut galget guorahallat ja fuobmát makkár válljemiid (innstillinger) sáhtá atnit suodjalit iežas priváhtaeallima.

Dasto mannet guokte ja guokte joavkku oktii ja ovdanbuktet iežaset gávdnosiid nubbi nubái.

TIPSAT OAHPAHEADDJÁI

Hárbjehussii “Rájit, loavkašuhhtimat ja illasteamit sosiála mediain” gullá fáktáárka mas čužžot lágat ja njuolggadusat govaid juohkimiid birra nehtas. Sáhtát atnit fáktáárkkaid dán hárbjehusa oktavuodas ja geardduhit ohppiide mii lea lobálaš, mii lea buorre ja movt ieš sáhtá iežas suodjalit nehtas.

6. GIVSSIDEAPMI NEAHTAS

FILBMA

ULBMILJOAVKU

➔ 5.–7. ceahkki

MIHTTOMEARIT

➔ Go oahppit luohkás ságastallet givssideami ja loaktima birra neahtas, de galget máhttit mitalit mii lea lobálaš ja mii lea lobiheapme digitála gulahallamis.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

➔ Digitála gálggat ja servodatfága

GEALBOMIHTTOMEARIT

- ➔ Atnit neahttajierpmi ja čuovvut personšuođjalusa njuolggadusaid interneahtas ja sosiála mediain.
- ➔ Čilget makkár vejolašvuodát, geatnegasvuodát ja rievttit mánáin ja nuorain leat mielváikkuhit.

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI
45 minuhta

REAIDDUT

Filmmat dáppe: <https://sexogpolitikk.no/seksualundervisning/filmer/>

ČILGEHUS

Oahpaheaddji muitala luohkkái ahte dál galget geahččat filmmaža givssideami birra neahtas. Luohkká geahččá filmmaža "Mobbing på nettet": http://sexogpolitikk.no/seksualundervisning/uke_6_materiell_til_grunnskolen/filmer_til_uke_6

Dasto lohka oahpaheaddji jitnosit bargoarukka mii gullá dán bargui seammás go diktá ohppiid iežaset lohkat árka. Digaštallet luohkás ja atnet dáid gažaldagaid vuoddu:

- Man dihte muhtumat sáhttet ráhkadit vaššisiiddu eará olbmuid birra?

- Maid sáhtta dahkat jus oaidná vaššisiiddu neahtas?
- Lea go sosiála mediain garrasit giella go mii luohkás láve leat olggobealde neahta?
- Fuomášeppet go ovdamearkkaid rihkolaš givssidandilálašvuodaide neahtas?
- Lea go mihkkege mii lea erenoamáš unohas digitála givssidemiin?
- Maid sáhtta dahkat jus sosiála mediain givssiduvvo?

TIPSAT OAHPAHEADDJÁI

Redd Barna YouTube-kanálas leat mánga filmmaža neahttajierpmi birra.

Ung.no-siiddu sáhttet oahppit lohkat artihkkaliid neahttajierpmi birra, sáddet gažaldagaid ja lohkat vástádusaid maid eará nuorat leat ožžon.

7. LOAKTIN SOSIÁLA MEDIAIN PROŠEAKTA

ULBMILJOAVKU

➔ 5.–7. ceahkki

MIHTTOMEARIT

➔ Oahppit galget ovttas sáhttit álggahit juoidá mii buoridivččii loaktima sosiála mediain.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

➔ Ohppiid oahppanbiras

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI

2 (dahje 3) x 45 minuhta

REAIDDUT

Eai leat

ČILGEHUS

Oahpaheaddji ovdanbuktá bargobihtá ja muitala ahte dál sii galget bargat ovddidit loaktima sosiála mediain. Jus lehpēt čuvvon daid ovddit bihtáid, de sáhtta oahpaheaddji álggahit luohkkáságastallamiin. Das jearrá maid sii leat oahppan ovddit bihtáin movt loaktima sáhtta ovddidit sosiála mediain.

Oahppit juhkkovuojuvit joavkkuide main leat 3–4 ohppiin juohke joavkkus. Joavkkut galget välljet ovttá sosiála media man háliidit atnit vuodđun, ja vástidit čuovvovaš bargobihtáid:

- Mii ovddida loaktima sosiála mediain?
- Mat doaimmat sosiála mediain leat mielde ovddideames loaktima?
- Movt sáhtta movttiidahttit daid doaimmaide?
- Movt sáhtta dat doaimma čadahuvtot?

Joavkkut ovdanbuktet iežaset vástádusaid luohkkái. Oahpaheaddji láchčá luohkkái dili geahččat makkár vejolašvuodát sis leat duohtandahkat evttohusaid, ja vejolaččat heivehit evttohusaid vai daid sáhtášii čadahit.

TIPSAT OAHPAHEADDJÁI

Dan sadjái ahte luohkáiin ságastallat maid sii leat oahppan sosiála mediaid birra ávdnasis, de sáhtta välljet árvoštallanhárjehusa man namma lea “Maid leat mii oahppan?”

8. MAID LEAT MII OAHPPAN?

Evalueren

ULBMILJOAVKU

➔ 5.–7. ceahkki

MIHTTOMEARIT

➔ Oahppit galget máhttit árvvoštallat iežaset oahppama ja hupmat iežaset oahppama sosiála mediaid birra.

FÁGALAŠ RELEVÁNSA

➔ Fágat main aniidet ávdnasa.

GEALBOMIHTTOMEARIT

➔ Oahppit galget máhttit árvvoštallat iežaset oahppama.

ÁIGI JA REAIDDUT

ÁIGI
45 minuhta

REAIDDUT
Eai leat

ČILGEHUS

Oahpaheaddji muitala luohkkái ahte dál galget ovttas árvvoštallat maid sii leat oahppan sosiála mediaid birra. Luohkká juhkkoujuvvo guovtte sadjái. Bealli luohkás čuoččaha bálddalagaid riekkisin, nu ahte gehččet olggos guvlui rieggás. Nubbi bealli luohkás manná vuosttaš beali birra nu ahte čuoččahit riekkisin dan siskkit rieggá birra ja gehččet rieggá sisa guvlui. Nu čužžot buot oahppit rieggás ja gehččet nubbi nubbái guovttes ja guovttes.

Olggut rieggá oahppit galget dál minuhtas mitalit maid sii leat oahppan neahta ja sosiála mediaid birra. Dasto lea siskkit rieggá vuorru. Sii galget maid minuhtas mitalit maid sii leat oahppan. Go sihke siskkit ja olggut riekkis lea mitalan minuhta goabbáge, de jorrá riekkis dainna lágiin ahte sii geat čužžot olggut rieggás lávkejit okte olgeš guvlui. Dasto geardduhuvvo hárrjehus.

Árvvoštallanhárjehus loahpahuvo luohkkáságastallamiin. Oahpaheaddji sáhtta atnit čuovvovaš gažaldagaid ságastallamii vuodđun.

- Maid lehpet oahppan go lehpet bargan dáinna fáttáin?
- Boahtibehtet go jurddašit eanet dan birra movt dii láhttebehtet neahtas ja sosiála mediain maŋŋel go lehpet dáinna fáttáin bargan?
- Maid áiggošeiddet eanet oahppat neahta ja sosiála mediaid birra?
- Jus galggašeiddet addit guokte buori rávvaga maid lea dehálaš muitit go lea neahtas ja sosiála mediain, mat dat livččii?

Beroštát go seksuála- ja eatnánan dearvvašvuodas ja vuoigatvuodain?

De leat bures boahhtin miellahttun!

Seksa ja Politihkka lea miellahttoorganisašuvdna mas leat sihke ovttaskasolbmot ja organisašuvnnat miellahttun. Sáhtát maid dieđihit iežat min nuoraidorganisašuvdnii, Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom (SNU).

Loga eanet miellahttuvuoda birra: sexogpolitikk.no

GÁVNNA MIN

www.sexogpolitikk.no

Christian Krohgs
gate 34, 0186 Oslo

ČUOVO MIN

Sopnorway

Sexogpolitikk

Sexogpolitikk

OKTAVUOHTA

+44 22 11 55 13

post@sexogpolitikk.no

SEX^GPOLITIKK

Seksuála ja eatnánan dearvvašvuoda ja vuoigatvuodaid searvi